

SAVREMENA AMERIKA (skica za ...)

arshile gorky

nedostizhan, 1945

kada pokušava da protumači i premosti ono što razdvaja umetnost Dalekog Istoka od umetnosti Zapada, jer je ta razdvojenost, po njemu, samo spoljna a ne i stvarna, mada priznaje da „Istok želi da prodre do osnove svih stvari, dok kultura Zapada počiva na sadržini i formama do kojih je došao intelekt”.

Ali naš trenutno najviše interesuju veze američke moderne umetnosti sa evropskom, njeno formiranje i osamostaljenje i konačno njena ekspanzija i inflacija u današnjoj likovnoj misli u svetu. Pri tome moramo imati stalno na umu: primivši, nesumnjivo, prve postipocije iz Evrope, odnosno Pariza, savremeni američki umetnici mnogo su ranije okretali svoj pogled na suprotnu stranu sveta (velika je plejada umetnika u istoriji američke moderne umetnosti čiji su duhovi bili iritirani mistikom i tajanstvenošću Dalekog Istoka. Da spomenemo samo najvažnije: Yasuo Kuniyashi, Morris Graves, Hyuman Bloom, Mark Tobey, Jackson Pollock, Bradley Tomlin, za koje pojam Istok-Zapad nikada nije imao — bar ne u geografskom smislu — onaj strogo distingvirani stav, koji je podrazumevao evropski umetnik. Jer nema sumnje, da tamo, daleko, na uvek nemirnim obalama Pacifika, Istok ima dejstvo poput neke agresivne fizičke sile. Jedan od pobednika na prošlogodišnjem venecijanskom Bijenalu, Mark Tobey, najpore je osenio ovu čudesnu moć Istoka, i na jednom mestu priznaje da bi Amerika, koja je dosad bila okrenuta Evropi, „morala, s obzirom na svoj položaj prema Aziji, da postane svesna toga da predstavlja telo sa dve glave”...

ktivni optimističkom životnom shvatanju Amerikanaca.

Umetnici kojima Amerika duguje svoje prve moderne impulse svakako su Maurice Prendergast, Mary Cassat, već pomenuti Max Weber, Stauton Macdonald — Wright, Morgan Russel i Lyonel Feininger. Ovi umetnici odigrali su onu presudnu ulogu u američkom modernom slikarstvu kakva je, u domenu vajarstva, pripala trojici stranaca: Elie Nadelmanu, Gaston Lachaiseu i William Zorachu.

Moris Prendergast i Mari Kasat doneli su kasno-viktorskijskom ukusu američkih građana, „okuženu” impresionističku umetnost u ono vreme (početkom našeg stoleća) kada je ona na Zapadu odavno bila stekla pravo građanstva i prestala da uznemiruje duhove. Ustvari, oficijelno ona je već bila završila svoj revolucionarni put i u to vreme u delima post-impresionista doživljavala svoj neizbežni kraj. No, Moris Prendergast i Mari Kasat, dva najdivnija impresionista koje je imao Novi svet i koji ne moraju da pognu glave ni pred svojim velikim uzorima na Zapadu, predstavljaju za američku umetnost onaj neophodni most, onu sigurno omedjenu trasu, kojom će moderna umetnost tako agresivno i tako odlučno, desetak godina kasnije, umarširati na američko tle i zapanjenim američkim puritancima, koji na sreću nisu bili opterećeni suviše „balastom” tradicije, nametnuti svoje avangardne umetničke težnje.

Već 1910 godine Max Weber, bliski prijatelj Matisa i Anri Rusoa, zapanjuje svoje sugrađane kubističkom umetnošću, a iste godine, kako smo ranije već rekli, njegov drug Arthur Dov, pravio je prve eksperimente sa umetnošću, kojom će se nešto kasnije proslaviti, njen stvarni rodonačelnik Vasilij Kandinski.

Ova uporna, ali još uvek više stihiska nego programska bitka za moderna shvatanja u umetnosti odneće svoju odlučnu i najveću pobedu tek 1913 godine na izložbi „Armory Show”. Dotada, po rečima već pomenutog Holgera Cahilla, izložbe moderne umetnosti u Sjedinjenim državama priredjivale su se neredomno i u najboljem slučaju po malim galerijama, uz vrlo ograničen interes publike. Tek izložba „Armory Show”, koja je otvorena u Njujorku 17 februara 1913 godine bila je velikih razmera, savsesno pripremljena i dobro organizovana. Tek tada je američka kulturna javnost prvi put mogla u potpunosti da upozna „nove impresionističke, fovističke, i ekspresionističke ideje u svim njihovim različitim i delimično protivnim tendencijama”. Odziv publike bio je takođe znan: samo u Njujorku izložbu je posetilo preko 100.000 ljudi, dok je u Bostonu i Čikagu taj broj bio značajno veći.

Bila je to blistava i konačna pobjeda moderne likovne misli u Americi, jer od 1913 godine, američka umetnost doživljava mnoge promene pravaca, mnoga lutanja i nemile zaokrete, ali se više nikada neće vratiti akademskim shvatanjima u čijoj se vlasti nalazila početkom stoleća.

Ipak, američko slikarstvo vratilo se još jednom objektu. Ista reakcija desila se i u Evropi nešto ranije još za vreme Prvog svetskog rata. „Apstraktni slikari iz „Pariske škole” izumijajući SINTROMISTE (pravac blizak orfizmu, koji su izgleda prilansirali dva američka umetnika u inostranstvu: Makdonald Raft i Morgan Russel; primed R. P.) i orfiste, nikad se u stvari nisu potpuno oslobodili objekta i porred svih napora da objekat rasklone, oslobode forme, sačmu i preinače.” U Sjedinjenim država-

ma je ovo pro-čista „čistog” postulat bili t-čila zapravo i koje je nosilo rarnu notu. G ovog stila bili field i Edward eld je često c- tonirane, prv sti koji običn vaju; ali njez na, ima čisto sko obeležje. nako naročit je ovaj aspekt je ovno okirila dine”. No, ne nisu pripadali vno ređu to i da Hupera, k „neprekidute, meričkog reali metnika, velik poznavaoca sv dimulni ni uzne vani savremer još manje ona češće pakleni zacije koja se leme imače 1920 godine, STI, koji su se pično američk čito za industri jem su se obl čemu služili su nostima koje i zam. Najznače voga pravca k muth, Charle Spencer, „jed njih kubista (n la Fajningera živeo preko 50 u SAD tek 19 R. P.) današnj nosti”, pokazu sa prvom romantičarske dan umetnik obradom tem dustrije i to r speha — Jose ovaj po svom sevljenju — a bravurozno m mnogo čemu r zionista”, te, i usamljena u američkom sli između 1909 i gde se oduševl Otuda verovatn mi toliko nemi

Između 192 ku umetnost veliki val apst čiji je lepršav Stuard Davis, „Armory Show pao pod uticaj pak, u periodu na njegovu sl naklonosti za za Pikasa i Le na kasnije Dev stalih, pridruž les i Arshile

Tridesetih g Americi nastu nomska kriza sija, ova nova nih ideja doživ us ekspiraciju, na duboko hu metnost, koja č gažovana nov nima problemir nita za ezliste noq američkog niji predstavnic metnosti bila kara — Ben S

10-14032455 suncem sunca

U nama i van nas
Tomislavu Mijoviću

Glavom do neba
nebom do kostiju
kostima do srca

Puna mi krvi pregršt zemlje
zemlja mesa se okreće
oko čudnije ravnodnevice
od pučine u meni i pučine van mene

Nepoznat cvijet prolista
tu gdje mu mjesto nije
gdje ga niko ne traži
gdje ga niko ne zove

I grad se stvori nekakav
grad negrad od pučine
od čudno svilastih misli
stvori se od ničega

Potom suluda vremena
protiču ko mutne poplave
od moza i tvoga tjemena
do strave vrtoglave

I nešto padne otkud
u naše prazne čeljusti
od nesna bude sprud
dok crna kiša pljušti

Onda se neko stvori neko
te nama sličan potpuno
samrtno čuljivo uspravan
u nas potmulo gleda

Teško mrko olovno
sa glavom u nebu
sa nebom u kostima
sa kostima u srcu

Gofko JANJUŠEVIĆ

Moderna umetnost Novog sveta duguje svoje prve impulse evropskoj umetnosti u onoj meri koliko ova svoje velike uzorne duguje Istoku. Uostalom, na tim polarnim oscilacijama Istok-Zapad, prožimajući tekovine jedne i druge civilizacije, i uzajamno crpeći inspiracije jedna od druge, podvrgavajući ih, kasnije, svojim shvatanjima i svodeći ih pod svoju kreativnu formulu, umetnik jedne i druge Zemljine hemisfere stvarao je svoja najprominentnija i najuzvišenija umetnička dela. Kažu da umetnička aktivnost Zapada još od svojih najranijih vremena, mnogo duguju Istoku, iako još uvek nije tačno razjašnjeno kojoj od ovih dveju velikih civilizacija pripada prvenstvo u originalnom umetničkom izražavanju. Zasada možemo da utvrdimo samo jedno: sve što je u umetničkom, pa dobrim delom i u religioznom i društvenom pogledu stvarao srednjovekovni čovek Staroga sveta, stoji pod izrazitom supremacijom i patronatom zagonetnog i mističnog Istoka. („Nereske freske iz ciklusa oplakivanje Hrista još su jača potvrda činjenici, poznatoj iz vizantiske istorije književnosti, da je u umetničkom izražavanju Srednjeg veka prednjačio Istok”).

Iz svega što je do danas napisano na ovu temu — mada se još ne može ništa tačno zaključiti — sa dosta autoriteta može da stoji pretpostavka koja bi Istoku dala izvesnu prednost, ali, s druge strane, ona humanizacija i završni akcenti estetskog oblikovanja, proizvod su čisto evropskog racionalnog duha koji često nedostaje odveć spirituelnim duhovima zemalja „iza čijih se bregova sunce radja”. O istom ovom problemu svakako misli i američki savremeni slikar japanskog porekla, Yasuo Kuniyashi, koqa je u slikarstvu posebno interesovala čulnost obojene materije,